

Autsajdři...?

(dva zapomenutí čeští spisovatelé - Pavel Albiéri a Josef Mülldner)

Vivat

"Ne, věda nepřinesla člověku podstatného užitku. A jako na posměch této vědě, která člověka odcizila tajemnu, vyvrátila v jeho srdci lásku k legendám a zaplnila jeho bytost chtěnou strojeností, chtěl by vytvořiti dnes vědu novou, která by zúčtovala se všemi vědeckými poznatky. Na jejím jméně by nezáleželo, ale byla by to věda *poslední*. Věda, která by zjišťovala, o kolik se člověk každým pokrokem, objevem, stoletím oddálil přírodě - a kolik každým tímto svým novým krokem - ztratil."

Josef Mülldner, Blouznění mnicha Innocence, 1923

"Co jest dole, jest jako to, co jest nahoře, a co jest nahoře, jest jako to, co jest dole, pro tvoření zázraků jest to jedno.", říká Hermes Trismegistos ve Smaragdové desce. Jestliže to platí i pro literaturu (a nepochybně že ano), pak nezáleží na tom, ke kterému pólu se to či ono dílo blíží, neboť obě literatury - tzn. ta, která je "nahore" i ta druhá, která je naopak "dole", jsou možnostem zázraků otevřeny stejně. To, co se odehrává na literárním vrcholku, je mnohdy v podstatě totéž, co v jiné podobě vzniká na perifériích literatury, v zatuchlých kanálech pololiteratury a insitního písennictví. Navíc se často stává, že odspodu to drze vzlíná a prosakuje kamsi vzhůru a to, co se zdálo být nezvratně monumentálním, se propadá do rašeliniště spodiny. A když k tomu ještě připočteme nemilosrdné (nebo spíše milosrdné?) měřítko Času, pak nelze, než tleskat a křičet Vivat tomu velkolepému zázračnému tanci zmatení slov a vět! Navíc... Co je děl, podivných skříněk, ke kterým jsme marně hledali klíče a které jsme příliš brzy s nezájmem obklíčeni klecí doby odhodili neotevřené stranou, přestože odemykat nemusíme zdaleka jen jedním klíčem. Dost zvláštní přepych! Jak je naopak

báječné volně bloudit a pohybovat se na tomhle bujícím smetišti malosti i velkoleposti, z vrstvy do vrstvy, ze stylu do stylu, z žánru do žánru, z prostředku do prostředku. Jak zázračné je vědomí, že není hranic, klasifikace a mantinelů. Vždyť "nahore" i "dole" - v jádru i slupce - jsou to koneckonců stejně všechno "jenom" příběhy ...

Americký Čech Pavel Albieri

"Každý blesk osvěcoval ty ohromné kamenné postavy na zdi. Za života Šporkova byly sochy natřeny živými barvami. Příroda však v divokých zápasech setřela skoro úplně za ta dlouhá léta téměř všechny barvy, a zůstala vězeti v záhybech kamenného šatu jen nejtálejší, červená. Za svitu blesků dodávala pak sochám Ctností vzhledu až příšerného."

Pavel Albieri, A temno dosud, Rokoko - Novela, 1882

Jména i díla Pavla Albieriho i o dvacet let mladšího Josefa Mülldnera jsou dnes nejspíš zcela zapomenuta. Přesto byl Pavel Albieri (vl.jm. Jan Mucek) jistě jedním z předních prozaiků lumírovské generace, navíc náležel k těm českým spisovatelům, kteří svými cestami do cizích zemí a delšími pobyty v nich chtěli prolomit uzavřený obzor tehdejšího malého českého světa. Narodil se 1861 v Jaroměři a právě zdejší krajina, zejména Kuks s postavou vzpurného Šporka, mu poskytla látku k několika pozoruhodným povídkám. Albieri byl znám svou neklidnou a dobrodružnou povahou. Po studiích se věnoval novinářině a spisovatelství a cestoval po Německu a Francii. Noviny vydával nejen doma v Čechách, ale po manželském rozvratu od roku 1889 i v USA (Chicago). Po návratu od roku 1897 začal vydávat v Praze časopis *Reforma*, který měl podle amerických zvyklostí vycházet s mutačními stránkami v několika větších městech. Jeho nápad neuspěl a Albieri se znovu vrátil do USA, kde zemřel 1901 nešťastnou náhodou pod koly vlaku v Smithville v Texasu.

Magnetické pole Kuksu

"Socha byla vskutku až hnusná. Tak měl vypadati Spasitel světa? Špork se až lekal toho Knorrova rouhačství. Tvář Kristova musila býti i v ponížení přece jen velebnou a zde udělal Knorr ze Syna člověka nestvůru podobnou sobě. Hrabě děsil se té podoby, toho vyzáblého těla, té krve, tak hrozně věrně zde provedených. Práce byla umělecká, ale myšlenka cizí a dojem hnusný."

Pavel Albieri, Psýché - Kukské povídky, 1890

Pavel Albieri, podnikavý a neklidný duch, patřící na konci minulého století k renomovaným českým spisovatelům, napsal řadu textů různého rozsahu, které umísťují zpravidla rozevlátý romantický příběh do realistického rámce s přesnými historickými podrobnostmi. Zcela zvláštní místo mezi jeho rozsáhlou a tematicky bohatou literární tvorbou zauímají povídky svázané s bizarní atmosférou monumentálního Kuksu. Jakoby silná a strhující intenzita prostředí pověstmi opředeného hraběte Fr. Antonína Šporcka (1662 - 1738) se skvělými výtvary barokního sochařského a architektonického umění oživovala napětím a vzruchem tyto povídky tak, že jsou nabity jakousi zadumanou tajemností a fascinací, kterou se značně odlišují od ostatní tvorby. K těmto povídkám patří rokoková novela A temno dosud... z doby císaře Josefa II. (1882), Lístek (z knihy Z české domoviny 1884), Povídky pátera Cyrina (1892) a hlavně Kukské povídky (1890).

Kukské povídky

"Náhle trhl sebou ještě baron.

"Pozdravte Nováka! Proč zde není? Jest mým dědicem! Dejte mu mé jmění! - Dal mi také své nejdražší, svůj problém - a spokojenost, třeba v šílenství!"

A zřítelnice jeho očí se zakalila.

Baron byl mrtev...

Komtesa vrhla se v děsné bolesti na chladnoucí mrtvolu, líbajíc ji v čelo.

V téže chvíli zahrčel pod okny vůz, na němž vezli Nováka navždy do blázince..."

Pavel Albieri, Problémy - Kukské povídky, 1890

Kukské povídky obsahují dva příběhy - "příběh starší" s názvem Psyche a "příběh novější" s názvem Problémy. Velmi zdařilá povídka Psyche svědčí o autorově hlubokém porozumění pro psychologii umělecké tvorby a to bylo zřejmě i důvodem jejího samostatného bibliofilského vydání v roce 1936. Základní dějovou linií, umístěnou do náležitě zromantizovaného prostředí vznikajícího kukského sídla, se stal umělecký spor mezi věhlasným sochařem M.B.Braunem a kočovným řezbářským mistrem Maxem Knorrem z Norimberka. Spor doplňuje ještě milostná tragedie Knorrový zbožňované společnice - cikánky Psyche, zaviněná flirtujícím hrabětem Trautmannsdorfem a osudný mladický poklesek samotného Sporcka, jímž nechtěně učinil z malého Knorra mrzáka. Sporckovo mecenášství, soud mezi oběma sochaři, Braunem a Knorrem, kteří podle Sporcka tvoří sochu na vlastní námět, milostná zápleтка cikánské krásky i fatálně nešťastný osud hrbatého řezbáře, to vše podané s vynikající fabulací, zdařilým proniknutím do podstaty uměleckého tvoření obou protichůdně založených sochařů a citlivými charakteristikami všech postav, řadí povídku mezi nejpozoruhodnější české povídky z uměleckého prostředí. Povídka Problémy situovaná do první čtvrtiny minulého století je tajemně dekadentním příběhem konce poustevnického českého barona Křížovského, trpícího neurčitou rodovou chorobou. Na své květnové cestě do podkrkonoší se za

zvláštních okolností setká s neznámým podivínem, který se pokládá za génia, pátrajícího "po jediné možné cestě k nabytí pravdy". Považuje labyrint chátrajícího Kuksu s jeho architekturou a uměleckými díly za hermetické poselství. Oba společně hledají a řeší matematický obrazec, pravidlo, rovnici, která má být dvířky k tajemství Sporckova ducha. Nervové vypětí z neřešitelného úkolu vede chorobou vysíleného barona k smrti, šílícího podivína Nováka do blázince.

Josef Mülldner

"Kentaur nedopadne! Kámen jeho hrobu klesne dříve do hlubiny. Vidíte, zde? Je pod ním propast, které jsem si dříve nepovšiml. Jeho dopad na tuto skálu, kde se ještě zachycuje pravou rukou, se zrakem vytřeštěným do kalného zeleného šera vodního, je jen počátkem další jeho pouti. Zde teprve nastane pomalý, usmrcující pád ke dnu. To už vlastně ani pádem nebude ... Jako vločka sněhu začne zvolna se snášeti do tmy ... Snad celý věk lidský bude takto klesati. Polámaný odznak jeho bojechtivosti, luk, jen ten zůstane vězeti v bahnitěm hrobě. Kentaur zemře vysilujícím, umrtvujícím pádem ..."

Josef Mülldner, Poslední Kentaur, 1919

Také zcela zapomenutý Josef Mülldner (1880 - 1954), legionář, středoškolský profesor v Uherském Hradišti, Lounech a nakonec v Praze, básník, prozaik, esejista a kulturní historik byl nadán neobyčejnými osobními rysy. "Poslouchal v tom jen vnitřního rytmu své povahy, jež vždy se vzpírala každé nespravedlnosti a nic tak těžce nesnášela, jako neomalenost. Už v mladých letech hodně dnů a nocí věnoval stykům s tehdejší bohémou, lze říci, že osobně střídal a vlastně spojoval družnost se samotářstvím. Nikdy však neproměnil družnost ve stádnost, ani samotářství ve stagnaci osamělosti. Psal, poněvadž mu nedalo, ale jeho nejuvášnivější zájem platil životu pro život. Od svého mládí raději šerموval šavlí než perem, raději jezdil na bujném koni než na koníčku chvilkové záliby nebo trvalé ješitnosti, raději pěstoval kroužky na ledě

při bruslení než u kavárenských stolů, raději plaval v řece nebo moři než na přízvi mocných za úspěchem.(J.Havlasa)." Debutoval tehdy jako mnoho jiných básněmi v legendární Moderní revue (1899). Vyšel podobně jako třeba M.Marten nebo V.Dyk z literárního kvasu na počátku dvacátého století, který bezprostředně navazoval na generaci České moderny. Dostalo se mu mnohostranné vědecké průpravy a Profesor Goll si kdysi od něho mnoho sliboval jako od historika. Mülldner s filosofickým doktorátem se však vrhl na geografii (dokonce oceánografii) a zajímal se živě o astronomii a antropologii. Aby se mohl plněji věnovat literatuře, nevydal se za vysokoškolskou kariérou, ale stal se středoškolským profesorem. Jeho dílo, podobně jako u Albieriho, je rozsáhlé a mnohostranné. Také on byl ve své době vcelku uznávaným literátem, dvě z jeho prací byly dokonce odměněny literárními cenami. Ve dvacátých letech mu začaly vycházet sebrané spisy.

Triviální módní horory?

"Čtyři kmeny větračů zdály se dotýkati nebes. Držel se kovových tyčí, jež byly připevněny kolem celého stroje, a otevřel poklop, který uzavíral vstup do podzemní místnosti. Jak sestupoval po schodech, vítr uchvátil jeho klobouk a zatočiv jím, vynesl jej prudce vzhůru. Uviděl jej ještě, když letěl pruhem světla, vysílaného sem s petřínské rozhledny. A potom příklop těžce za ním dopadl do svého železného rámu...

Olověný kolos, zdánlivě nehybný, počal se pohybovati. Vše bylo připraveno, aby počal chrliti svůj hrozivý obsah. Vzduchem projel ostrý syčící blesk a Modran měl stěží kdy, aby uskočil. A nyní počalo to v kotli vrříti, výbuchů přibývalo, blesky vyšlehovaly z otvorů radiových rychleji, dloužily se, kmity se ustalovaly ve světelné trysky, až z jícnu stroje vyvalil se mohutný světelný proud k severu. Vše, co stálo mu v cestě, zmizelo. Telegrafní tyč zabělela se v jeho proudu a zmizela jako odváta vichrem."

Josef Mülldner, Zločin doktora Modrana (román žvlů a hrůz roku 1999), 1922

Josef Mülldner může připomenout svým literárním statutem německého dobově taktěž velmi oblíbeného autora H.H.Ewese, který na rozdíl od Mülldnera přes všechny své problémy s "hnědým morem" zapomenut nebyl. Oba stojí kdesi na hranici triviální módní literatury a literatury "velké". Potíž je v tom, že s prostředky pokleslosti a braku oba spisovatelé ve svých dílech často nakládají podobně, jako to činí dnešní spisovatelé tzv. postmoderny. Takže přes veškerou až směšnou naivitu některých prvků Mülldnerových prací, mohou tyto hlavně formálně působit na současníka až překvapivě vzrušivě. Josef Mülldner publikoval hlavně v dvacátých a třicátých letech a má na svém kontě několik lyrických básnických sbírek, řadu próz s náměty milostnými, sociálními a pro nás atraktivními fantastickými. Dramata, dokumenty z front, překlad Dopisů paní Du Barry a nesčetně odborných prací historických, archeologických a obecně kulturně historických svázaných převážně se Slovanstvím. Ještě po válce vydal dva historické romány s romanticky a politicky traktovanými tématy z dějin vymřelých Slovanských kmenů a pobělohorské tragedie. Nejživotnějšími z jeho díla se však dnes zdají především prózy ryze fantastické, nejméně zatížené "osvětovou tendenčností". Z tohoto pohledu je pozoruhodný už jeho první román Poslední kentaur (Zlatá Praha 1912, knižně 1919), skvěle parafrázující životní a umělecký osud malíře Beneše Knüpfera. Následuje nevyrovnaná, ale o to více inspirativní sbírka povídek Smutek políbených (1920), román Zločin doktora Modrana (1922), líčící s apokalyptickou vervou živelné hrůzy roku 1999, román Blouznění mnicha Innocence (1924), o tragických fantasmagoriích senzitivního řeholníka a román Hvězdná lavina (1926), přesazující český národ ze zamrzlé Evropy do Afriky. Především u těchto prací Mülldner opouští podle anglosaské nomenklatury hrací plochu fantasy ve prospěch plnoprávné science fiction.

Smutek políbených

Pod tímto názvem vyšla v roce 1920 Mülldnerovi sbírka povídek, která shrnuje jeho povídkovou žeň z období dvaceti let. Některé z povídek (zvláště ty starší) na sebe upozorňují nejen neotřelostí námětu, dějovým spádem příběhu na malé ploše, ale především atmosférou záhadného a neproniknutelného. Divoká romantika a nadpřirozené děje vzbuzující hrůzu tyto povídky řadí k nejpodivuhodnějším původním českým hororům.

KDYŽ JELEN Z LESA VOLÁ ... (1918)

"Spánky buší prudce, ruka je vlhká. Nechce a brání se tomu věřit: to srna dotekla se jazykem jeho ruky. Vmýšlí se zpět a zdá se, že vše kolem něho potvrzuje tuto skutečnost: rychlé šelestění podrostu, vlhkost ruky, les, tma, ano tma, jež určitě po jeho straně, když se zastavil, hutněla v obrysy čehosi, čeho nemohl přesně rozeznat..."

Exaltovaný pudový příběh tajemné vdané ženy. Její záhadný charakter je založen na metafyzickém prvku nepochopitelného a strachuplného zvířecího sepjetí s přírodou. Delikátní psychologie rozpadajícího se milostného vztahu v úzkostlivé atmosféře velehor. Omamná tragika vlhkého zšeřelého lesa, temné erotiky a loveckého kultu!

ANDĚL SMRTI (1902)

"Na kazatelně stál kněz, s rozpráhnutýma rukama, zakončenýma ostrými drápkovitými nehty, a pohyboval ústy. Zdálo, že mluví. Nezaslechla jsem však ani jediné slovo. Mluvil řečí mně neznámou, které jenom přítomní věřící rozuměli. A když jsem si jej pozorněji prohlédla, uviděla jsem na jeho hlavě čapku blázna, s vysokým, kupředu zahnutým rohem, na němž se houपालy rolničky."

Hrdinka povídky se jednoho zimního večera za tajuplných halucinačních okolností setkává se samotnou Smrtí, která ji provádí svým královstvím. Skvělá atmosféra, připomínající anglický "gotický román". Boj života se smrtí. Nerovný zápas...

TAJEMSTVÍ VŠEDNÍCH VLASU

"Uvědomiv si svobodu tohoto večera, jež se stala zástavou dnů příštích, vydechl dlouze jako člověk, který nabývá svobody ze šíleného vězení: vyproštěný z tajemných okovů Kamiliných vlasů...!"

Ryze dekadentní sebedestruktivní milostný vztah mladého básníka s neuspokojenou a pohrdlivou Kamilou. Lež, vášeň, msta a výsměch... Podzimní magie a oběť zlatých ženských vlasů.

PODIVÍN (1906)

"Šel jsem blíže a pozoroval jsem, že světlo jde zvolna a odměřeně proti mně. Ukryl jsem se za kmen a číhal jsem. Poznal jsem, že je to rozsvícený lampion, jež drží dlouhá ruka v černém rukávě, a zaslechl jsem zpěv. Velebně a tiše přicházel ke mně blbeček."

Typicky secesní fascinace šílenstvím. Skryté realistické pozorování pražského podivína. Jsme přitahováni směšnou a zároveň tragicky tajemnou zatemněností ducha opanovaného démony. Vnitřní expresí připomene pomatení smyslů ve skvělé plastice "Idiot" Quido Kociana z roku 1907.

PETR (1900)

"Byl jsem první, kdo překročil práh statku a vyšel vraty na silnici. Ale omdlel jsem hrůzou před nevídaným obrazem. Rozsápaná, na noze ke kosti ohlodaná Petrova mrtvola ležela před vraty bez lebky. Teprve když jsem se probral z mrákot a byl jsem schopen myšlenky, obrátil jsem mechanicky hlavu vzhůru podle naznačené cesty krve. A na ostrém hřebu nad vraty jako kletba visela přibitá lebka Petrova se zakrvácenými, zcuchanými vlasy, čelem ke zdi..."

Nejčastěji v různých výborech přetiskovaná povídka ze souboru. Strašlivý a nevysvětlitelný konec bláznivého čeledína od koní. Mimořádně zdařilý horor...

ZE STUDENTSKÉHO GHETTA (1918)

"Nechybělo mnoho, aby nepropukl v něm výbuch lítosti a hněvu; nelze mu uniknouti z kruhu a osidel osudové titěrnosti. Zmocnily se ho cizí ruce, nepatří už sobě."

Milostný příběh studenta práv a nezaměstnané Karly kdesi v podnájemní mansardě starobylého domu na pokraji čtvrti bídy a prostituce, odsouzené k asanaci. Dusná erotika, nechutná zloba a závist, nicota a marnost...

POVÍDKA O TOBĚ (1918)

"Unavily ho již dávno masky, činící si právo na původnost, z nichž každá domýšlela si odnášeti první cenu, již nikdo neuděloval, a které, všechny šmahem, bez rozdílu, opakovaly se do omrzení."

Očista stárnoucího malíře Aristida a jeho mladé ženy. Výčitky stáří, okovy vztahů, masky...

METEOR (1906)

"Neptejte se mne proto vy, kteří znáte cesty a světla meteorů. Víte, jak jsou tajemny jejich cesty a jak mlčenlivy! Neprozradí nikdy, čeho jim sami neodloudíte, čeho sami nevytušíte."

Excelentní cesta a symbolistní dialog s oslepujícím meteoritem. Jeden z nesporných vrcholů knihy.

CHLAD DÁLKY VANE Z ODCHÁZEJÍCÍHO (1918)

"Chlad dálky vane z odcházejícího, do očí vtírají se slzy, vynuceny mrazivým a šlehavým větrem, srdce křehne a choulí se zimou. Rozchod - nevlídná jeseň srdce! A utiší li se vítr, oči pobolívají vyhlížením určitého bodu v nedozírnu, kterého však tam není."

Smutek a psychologie rozchodu. Stesk, melancholie a dusno dálky. Trýznivá erotika loučení...

MILENKY MÝCH CEST (1912,1918,1919)

"Nebýti té, nebyl bych si uvědomil ani souběžnosti těchto dvou předmětů své záliby. A také by nebylo došlo k povědomé bezčasovosti

mého návratu a nebyla by bývala vznikla první kapitola prvního dílu prožitého románu, který je určen pouze těm, kdož dovedou milovati za hranicemi hříchu s vybraným vkusem a jejichž oči napájí smutek políbených hlubokým leskem, podle něhož jsem poznával a byl jsem poznáván dušemi spřízněných těl..."

Povídka, podle níž je nazván celý soubor. Deníková autobiografie Dr. Arnošta Grama, který opojně "okouší krásu cizích zemí jen za šepotu milenek".

VÍR MRTVÝCH (1918)

"Mlhy houstnou, zdvíná se vítr, lano opět stoupá. Vrací se od nešťastné příhody, která stihla jeho druha, k sobě. A zdá se mu, že by zalezl do nejskrytějšího a nejmenšího kouta svého nitra, aby povrch těla, které tolik bolí mráz, zbavil co nejvíce chvějící se plochy."

Nadporučíkova cesta válečnou horskou lanovkou. V prudkém větru zastavují dráhu na celou noc. Před několika dny zmrzl nad propastí ve vánici jeho přítel. Tma sněhových vloček s hrůzou z neznámého a neodvratného.

TRIUMF CHAJMA JODUGA (1919)

"Dříve, ještě před několika měsíci tichá židovská vesnice na polské nížině, ztrácející se v době sucha v mracích bělavého prachu, jež rychle přejíždějící povoz zvířil tak, že vznášel se nad střechy domků, nebo tonoucí za dešťů v mazlavém, bezedném blátě, nabyla rázem nové tvářnosti."

Tiché vítězství židovského obchodníka nad vládcem městečka - frustrovaným plukovníkem, prostřednictvím krásné židovské prostitutky Selmy.

DVA POLIBKY (1918)

"Ne, něco podmanivého, co drtí a poutá mužství jako psa na řetěze, cosi vyzývavého a nahého je v jejím pohledu a v každém jejím pohybu, byť byl sebe bezúčelnější, něco, co si je příliš vědomo kouzla svého ženství..."

Graciósní matka, její patnáctiletá dcera a důstojník... Morbidita podezřívání a žárlivosti.

Zločin doktora Modrana

"Hlídkový lékař se přiblížil. Inženýr znal ho dobře. Kdož by též neznal neúnavného lékaře Radona, který před několika lety řečí tak dojemnou odhaloval obrovské sousoší Mučedníků vědy, umístěného na temeni Letné proti sousoší Obětí práce."

Josef Mülldner, Zločin doktora Modrana (román žvlů a hrůz roku 1999), 1922

Román Zločin doktora Modrana je apokalyptickým sci-fi románem genia. Jeho exaltovaná atmosféra nejen že připomene tehdy ještě stále živě diskutované teorie Nordauovy a Lombrosovy, ale především vyústění všech těchto nálad do podoby nacionální a rasové destrukce. Sociální napětí (Sluneční ulice, čestný titul Přítel vlasti, palác Lidové radosti) pak dusno pod přicházejícími mračny totalitního Molocha. Navíc je román předimenzován spoustou futuristických vynálezů, které jsou tak blízko brzkému naplnění, až člověka mrazí v zádech (příběh se přece odehrává v letech 1998-1999) - okružní podzemní železnice, visuté lanovky, radiový vysavač atmosféry, zrcadlová stanice, kolochod, ohnivé a plazivé plyny thermogeny... Hrdinou románu je geniální vynálezce a učenec doktor Modran, marně bojující proti poslu přicházející nové doby ledové - obrovskému ledovci, deroucím se ze severu do Čech. Apokalyptický útěk severních národů před ním na jih je doprovázen řadou živelných katastrof, které nakonec vyvrcholí výbuchem monstrózní továrny na výrobu ničivých válečných plynů a únikem morových bacilových kultur z bakteriologického ústavu. Symbolem rajskeho jihu je Modranovi i jeho platonicky milovaná panenská schovanka Michaela, jejíž milostný vztah k stárnoucímu učenci není prostý mírné perverzity "kapesního čtení". Modranův zločin je pak klasicky formulovaným zločinem vědecké odpovědnosti,

zločinem uvolnění ničivé síly radiového vysavače (!neovladatelného jaderného reaktoru!), jímž spálí celou severní polokouli, aby tím vykoupil život jiných v zaslíbené jižní zemi.

Blouznění mnicha Innocence

"Trpí utkvělou představou o věčném návratu lidí předčasně nebo nešťastně zahynuvších. Tragika bytostí jest podle jeho chorobných představ vázána na místo, kde trpěly. Nuže," - zvýšil svůj hlas v pevné naději, "odejde-li bratr Innocenc odtud, nebude již vystaven tomuto nesnesitelnému utrpení."

"Bude-li to nutno, zařídím vše, aby byl přeložen co nejdříve. Ač to činím nerad a nerad ztrácím lidi, na které jsem si zvykl. A kam myslíte, že by měl býti přeložen?"

"Domů. Do vlasti" Odkud je?"

"Z Prahy."

"Tedy domů, do Prahy!"

Josef Mülldner, Blouznění mnicha Innocence, 1923

K dílům s fantazijním námětem, které se zdají být dnes z Mülldnerova díla nejpozoruhodnějšími, patří také román - povídka Blouznění mnicha Innocence (psán v letech 1922 - 1923, vydán v listopadu 1924, odehrává se v roce 1927). Hlavní hrdina - výstřední český mnich bratr Innocenc - svůj zamlžený příběh prožívá napůl v Klášteře sv. Blažeje v Korutanech, napůl v magické Praze. Podivné navracející se opojné sny z kamenné pevnosti obklopené divokými Alpskými vrcholy jej činí trýznivě vyvoleným k těžko rozluštitelnému poselství. Jeho smysl prožívat minulost v přítomnosti a vidět budoucí ho činí trpitelským jasnovidcem.

Řeholník jako mystický přijímač ve vidinách a preludech znovu prožije tři hrůzné příběhy z minulosti a časové i prostorové rozpolcení prokládá jeho střízlivý řeholní život děsivými výseky dějů dávno minulých. Jeho průvodcem a poslem minulosti je fatální Žena-Slovanka, spoutávající ho lany dusné a nenaplněné smyslnosti. V prvním preludu z roku 721 je to prostá zajatkyně barbarů Anoj, v druhém, z roku 1608, je převtělena do přestrojené opatovy milenky Lie (bratr Zikmund) a konečně ve třetím, z roku 1827, se objevuje jako krásná komtesa Gineta. Nejpritažlivější částí textu je bezesporu pokus o ezotericky nahuštěný příběh z roku 1608, svázaný s démonickým rubensovým portrétem bývalého opata Justa V., který je pro Innocence hermetickým klíčem k prozření hlubin pohřbených životů. Poslední dekadentní setkání s osudovou ženou, za níž kráčel neukojen touhou několika životy, je zároveň jejich společným pádem do temné hlubiny zčernalé vody pod Karlovým mostem. Naivně ambivalentní, dvojznačný charakter knihy s téměř plně detektivně pojatou zápletkou dokonce umístěnou do starobylého horského kláštera jakoby už měl v sobě cosi z tajemné atmosféry proslulého "Strašlivého příběhu Adsona z Melku" Ecova románu Jméno růže.

Hvězdná lavina

"Po celých třicet šest hodin jsme to pozorovali. Přicházelo to tajemně, ač již dříve všechny známky tomu nasvědčovaly. **Tohoto památného dne se nerozednilo.** Bylo nám jako vzduchoplavci při zdvínání křídla. Bylo to zemětřesení? Pocítili jsme otřes ve spodině svých bytostí, v látkách, které skládají naši podstatu. Všechny temné, vnitřní naše vztahy k světu se zachvěly."

Josef Mülldner, Hvězdná lavina (románová vidina budoucna), 1926

Román Hvězdná lavina jakoby v sobě nesl formální i obsahové stigma narůstající rozporuplnosti dvacátých let. Je složen z několika příběhových vrstev, často až povídkového charakteru a prošpikován

nekonečnou řadou autorových úvah z oblasti přírodních věd, filozofie i politiky. Sleduje v zásadě osudy národů Evropy, trpících nečekaným příchodem nové doby ledové. Jde o volné pokračování děje předchozího románu Zločin Doktora Modrana, avšak tentokrát, přes ještě otřesněji vylíčené depresivní vize rozkladu a zániku, vše končí v podivném naivním nemarxistickém komunismu, založeném na družném štěstí. V základních dějových liniích román líčí zničenou Evropu v agónii (trosky Prahy a Vídně), skupinu uprchlíků na voru, řítícím se po rozvodněném Dunaji a osudy vystěhovaného českého národa nejprve v Itálii a konečně v Somálsku. Tvarově je Hvězdná lavina pozoruhodná silnou expresivní torzovitostí, v rychlém sledu spojující ryze hororové postupy s texty charakteru vědeckého populáru až po dobově zcela typické sociální úvahy.

Mystický fantasta a antiutopista

"Mohutné jejich parohy, které byly u kořenů vyplněny lopatkami k odhrabávání sněhu, jim překážely; naráželi jimi o sebe zmateně a prudce; kde se druh jimi do druhových zaklínil, vznikal zděšený zmatek. Pokoušeli se utéci, v čemž jim bránili jejich průvodci s dlouhými biči. Byli zřejmě vysílení cestou; mnozí se zastavovali, chtějíce ulehnout. Hubení, s ulekanýma očima, postupovali bojácně kupředu, rozhlížejíce se úzkostlivě po okolí...

Tak přivítala Praha první stádo sobů."

Josef Mülldner, Zločin doktora Modrana (román živlů a hrůz roku 1999), 1922

Dvacátá léta, doba překotného a mnohotvárného kulturního bujení nevelké republiky v srdci Evropy. Také literatura na území nového státu se zdá být dodnes nerozšňěrovatelným konglomerátem různobarevných nití a jejich uzlů, nejen českého, ale i německého a židovského původu. Česká meziválečná literatura je plná

neprobádaných autorů a děl, o které univerzitní literární věda ze samozřejmých důvodů nedbá. Na výjimky jde také převážně o autory z oblasti rodící se sci-fi. Podobně jako ve Spojených státech v této době (i když tam šlo především o technicky chápanou literárně primitivní sci-fi), také u nás během tohoto desetiletí poprvé vychází silná a průkopnická vlna literatury s fantastickými náměty v polaritě od všeobecně etablovaných literárních veličin typu Čapka, Haussmanna a Weisse až po šestákové pisálky. Josef Mülldner se svými romány stojí někde v tom lepším středu, řekněme v některé nižší lize. Také on patří k té většině českých spisovatelů tehdejší sci-fi, u nichž se technická prognostika organicky snoubí se sociálně utopickými vizemi. Mimochodem, co takhle srovnat data vydání Mülldnerových knih s díly jiných autorů? Tak o deset let mladší Karel Čapek vydává své utopické dehumanizační R.U.R. 1920, skeptický román-fejeton Továrna na absolutno s dramatem Věc Makropulos 1922 a fantastický symbolický román Krakatit 1924. A mohou následovat i další - J.Weis, J.Havlasa, J.Hausmann, R.Fremont, J.Šimánek... Stejná data vydání, stejná témata, stejná hrůza z civilizačního Leviatana. Protože zatímco bankéři a továrníci v té době spokojeně usedají do svých skvělých kůží potažených křesel značky President, senzibilnější duše cítí, že právě byly bezmocné za paže přikovány k skalnímu útesu a vydány na pospas Netvoru Technologie.